

Smartare konsumtion

Jorden har sina gränser. Om vi upprätthåller nuvarande konsumtionsnivå behöver vi cirka 1,7 jordklot år 2020. **Smartare konsumtion – programmet för hållbar konsumtion och produktion** eftersträvar en konsumtionsnivå där vår jord räcker till.

I Finland utnyttjas naturresurserna i hög utsträckning, om man jämför internationellt. Per capita beräknat ligger vår konsumtion i världstäten. Vi har också höga växthusgasutsläpp per person. För att kunna uppnå de

”De kolneutrala kommunerna kommer att ha ett stort försprång i förhållande till resten av Finland. Modellen borde spridas ytterligare, för kommunerna och kommuninvånarna fattar dagligen viktiga beslut som innebär att de redan idag skapar framtidens arbetsplatser genom att minska utsläppen.”
Miljöminister Ville Niinistö

internationella målen måste finländarna senast 2030 ha minskat växthusgasutsläppen med ca 16–40 procent när det gäller boende, resor och måltider.

I syfte att främja en hållbar utveckling har regeringen genom två principbeslut (2013) slagit fast åtgärder för den närmaste framtiden.

Principbeslutet ”Smartare konsumtion – programmet för

hållbar konsumtion och produktion” eftersträvar energismart och bekvämt boende, kvalitetsmat som inte slängs bort i onödan och smidiga resor med liten miljöbelastning. Målet med programmet är att minska växthusgasutsläppen och andra miljöolägenheter. Programmet ska också främja en omstrukturering av produktionen med sikte på en grönare ekonomi och skapa arbetsplatser inom nya sektorer. Dessa förändringar

ska också ge hushållen bättre livskvalitet och ekonomiska inbesparingar.

Principbeslutet ”Främjande av hållbara miljö- och energilösningar (cleantech-lösningar)

i offentlig upphandling” lyfter fram den offentliga sektorn som föregångare. Den offentliga sektorn kan föregå med gott exempel och skapa grönare verksamhetsformer och marknader.

Pilotprojekt

Ett kolneutralt Västra Nyland

Fyra kommuner i Västra Nyland – Lojo, Raseborg, Sjundeå och Hangö – har anslutit sig till ett projekt för kolneutrala kommuner (HINKU). De har således lovat vara föregångare och provlaboratorier när det gäller att minska utsläppen från såväl förvaltning, näringsliv som kommuninvånare. Att de västnyländska kommunerna gick med i projektet har också uppmuntrat andra kommuner att ansluta sig. Vid det här laget är redan 14 kommuner med i projektet.

Kommunerna har förbundit sig att minska sina växthusgasutsläpp i större utsträckning än de officiella målen anger och i snabbare takt än den avtalade tidtabellen. Målet är att utsläppen år 2030 ska ha minskats med 80 procent jämfört med nivån år 2007. Inte bara kommunerna och kommuninvånarna utan också näringslivet, forskningsinrättningar och sakkunniga bidrar med idéer om hur utsläppen kan hållas nere. I kommunerna satsas det framför allt på användningen av förnybara energikällor och på energi- och materialeffektivitet. Kommunerna har dessutom partnerskapskommuner som planerar att i något skede ansluta sig till projektet.

Enligt Finlands miljöcentral har de fem kommuner som från början var med i projektet kunnat minska sina växthusgasutsläpp betydligt, med 12–20 procent, genom att övergå från fossila bränslen till träbaserade energikällor och jordvärme. Också ökad användning av fjärrvärme och bättre energiprestanda i fastigheter har bidragit till målet. Även de nya kommunerna antas kunna minska sina utsläpp i rask takt.

www.hinku-foorumi.fi

Pilotprojekt

Handledning vid offentlig upphandling

Motivas upphandlingstjänst hjälper offentliga upphandlare att göra miljömässigt hållbarare val.

Webbplatsen Motivanhankintapalvelu.fi är en informationskälla för upphandlare och beslutsfattare inom den offentliga sektorn, men även för företag som tillhandahåller innovativa lösningar. Webbplatsen innehåller information och anvisningar om olika produkter och tjänsters miljökonsekvenser och om beaktandet av dem under upphandlingsprocessen. Tjänsten ger råd bl.a. i hur man fastställer miljökriterier och i hur miljöfrågor kan främjas vid konkurrensutsättning och ingåendet av avtal. Den lyfter också fram exempel på goda hållbara upphandlingar.

Mer detaljerad upphandlingsinformation tillhandahålls per telefon och e-post.

Tjänsten är också med om att utveckla utbildningen i branschen och främja upphandlarnas nätverk.

www.motivanhankintapalvelu.fi

Kommunerna och staten ska visa vägen

Den offentliga sektorn har skyldighet att föregå med gott exempel och skapa grönnare verksamhetsformer och marknader.

Kommuner, landskap och ministerier använder ca 30 miljarder euro om året på upphandling av olika varor och tjänster.

Vid offentlig upphandling kan man ta mer miljöhänsyn och samtidigt utveckla nya slags energi- och material-effektiva lösningar. Om man t.ex. sparar på energin i alla byggnader inom den offentliga sektorn i Finland, kan det ge en kostnadsinbesparing på ca 100 miljoner euro per år.

”Det är möjligt att tävla också med andra kriterier än priset. Det råder en stor missuppfattning om att man alltid borde välja det billigaste anbudet. I enlighet med upphandlingslagens anda ska medborgarna försees med den bästa kvaliteten i förhållande till priset.” Sirpa Pietikäinen, ledamot av Europaparlamentet

Mål

- Offentliga sektorn upphandlar nya cleantech-lösningar för minst 300 miljoner euro per år. Summan motsvarar ungefär en procent av den offentliga upphandlingens totala värde.
- Offentliga byggnader, allt från daghem till kontor, är så energi- och materialeffektiva som möjligt.
- Kommunerna och ministerierna drar ner på resorna och skaffar utsläppsnåla fordon eller fordon som drivs med el, etanol, gas eller en kombination av dessa. Offentliga kök bjuder på säsongsmat som är övervägande vegetarisk och ekologiskt producerad.

Åtgärder

- En rådgivningstjänst om hållbar upphandling ger handledning vid offentlig upphandling samt information om goda metoder.
- Statsförvaltningen ställer upp mål för växthusgasutsläppen från energi- och materialförbrukningen och för nyttjandet av naturresurserna samt följer med hur målen uppnås.

Energibesluten fattas i vardagsrummen

Byggnaderna och byggandet står för ca 40 procent av växthusgasutsläppen i Finland.

Målet är att minska energiförbrukningen i byggnader med ca 60 procent före år 2050.

För att målet ska kunna nås måste man förbättra energiprestandan i de nuvarande byggnaderna, ersätta fossila bränslen med förnybara energikällor och förändra levnadssättet och verksamhetsformerna.

Lagstiftningen styr redan nu byggandet av nya byggnader i en betydligt mer energieffektiv riktning. Energiprestandan bör också förbättras i befintliga byggnader. Nya ekonomiska incitament och realtidsinformation om vatten- och energiförbrukningen gör det lättare att spara energi. Invånarna behöver

därtill opartiska och mångsidiga tjänster som hjälper dem att planera och genomföra energireoveringar och reparationer.

Hushållen är allt mer intresserade av att producera energi.

Hittills har energiproduktionen försvarats av bristen på goda exempel och ekonomiska incitament. De tekniska lösningarna och även tillståndsförfarandena utvecklas hela tiden.

”På lång sikt är en rundnolla ett gott resultat: noll i nettoförbrukningen av energi, noll i avfall och noll i kolbalans.”
Stadsforskare och arkitekt
Kaarin Taipale

Kan konsumenten vara producent?

Människan kan förändra sina konsumtionsvanor om hon erbjuds alternativ och möjligheter som stöder lösningar med lägre miljöbelastning. Konsumenterna bör ses som potentiella förhandlingsparter och utvecklare av nya lösningar.

I framtiden kommer medborgarna sannolikt också att ha andra roller än konsumentens. Medborgarna kan t.ex. vara energiproducenter som säljer den energi som är överflödigt i den egna produktionen till el- och värmenätet. Konsumenterna kan också erbjuda marknaden tjänster, t.ex. hyra ut eller byta varor och tjänster.

Mål för den offentliga sektorn

- Energiförbrukningen i nya byggnader är nära noll fr.o.m. år 2017. Uthyrda lokaler har åtminstone energiprestandaklass D.
- Målet för planeringen är sunda, trygga och effektivt utnyttjade lokaler som kan omvandlas enligt behov. Livscykelkalkyler utnyttjas för att man ska kunna minska de skadliga miljökonsekvenserna och minimera kostnaderna under byggnadens livscykel.
- Vid uppvärmning och avkylning utnyttjas om möjligt befintliga fjärrvärme- och kylnät samt förnybara energiformer.
- Av den köpta energin produceras minst 60 procent av förnybara energikällor år 2015.

Åtgärder

- Energireoveringar och reparationer av allvarliga fukt- och mögelskador påskyndas genom bättre ekonomisk styrning och finansiering.
- Möjligheten att öka antalet energiutredningar och bedömningar av byggnaders skick utreds, liksom även möjligheten att utvidga hushållsavdraget till att också omfatta planering av ombyggnad.
- Bostadsfastigheternas energi- och materialeffektivitet förbättras ur användarperspektiv, liksom även tjänster och rådgivning som stöder ett systematiskt fastighetsunderhåll (bl.a. energicertifikat, bedömningar av byggnaders skick, bruks- och skötselansvisningar).
- Det utarbetas anvisningar om hur man i planering, planläggning och stöd- och tillståndprocesser främjar fastighetsspecifika och regionala energilösningar.
- Det utreds på vilket sätt man lättare kan ansluta småskalig elproduktion till nätet och öka de ekonomiska incitamenten.

Kommer man i framtiden att beskatta användningen av bil i stället för ägande?

Trafiken orsakar ca 20 procent av växthusgasutsläppen i Finland.

Avsikten är att minska utsläppen med minst 15 procent fram till år 2030.

Utsläppsmålet kan inte nås enbart på teknisk väg, såsom t.ex. med utsläppssnåla fordon. Smarta resor förutsätter också förändringar i samhällsplaneringen, kollektivtrafiklösningarna och konsumentvalen.

biljetter och kilometerersättningar för användning av eget fordon. En del av dessa stöd leder till att staten får kännbart mindre skatteintäkter. Stöden är också problematiska med tanke på miljön, eftersom de styr våra val av färd-sätt och boende så att vi blir mer beroende av bil. Däremot har stödet till kollektivtrafiken inte uppnått de uppställda målen.

"Med årens lopp har människorna i viss mån tappat sin självaktning, och det är något som borde rättas till. Alltså känslan av att vars och ens beslut är betydelsefulla. Varje enskild liten människa har en enorm makt och borde också kunna kräva mer av beslutsfattarna." Musikern Paleface alias Karri Miettinen

Bilen är inte outhärlig för alla transporter, eftersom en tredjedel av de sträckor som avläggs är kortare än tre kilometer. I planeringen av trafiksystemen i de finländska städerna har man sedan 1960-talet haft beredskap för en snabbt ökande bilism. Den utsläppsbaserade beskattningen har styrt bilisterna att skaffa utsläppssnåla bilar, men de som kör mest belastas ändå proportionellt sett mindre av den fasta skatten.

Bilresor stöds på många olika sätt. I Finland beviljas det internationellt sett betydande avdrag för arbetsresor. Dessutom tillhandahåller arbetsgivare avgiftsfri parkering, och det finns system för personal-

Pilotprojekt

Gratis resekort tilltalade framför allt männen i huvudstadsregionen

Under två veckors tid lockade Helsingforsregionens trafik (HRT) totalt 34 000 personer att lösa ut ett gratis resekort. Kortet kunde beställas på webben, och det levererades per post.

Förmånen riktades till nya kunder, dvs. personer som

bor inom HRT:s område men som inte tidigare haft ett personligt resekort eller som inte använt sitt resekort på tre år. Två tredjedelar av dem som beställde ett resekort var män. Av stamkunderna är däremot två tredjedelar kvinnor.

HRT lockade kunder med radio-, tidnings- och utomhusreklam våren 2013. Resekortskampanjen var ett led i HRT:s projekt att finna och pröva nya sätt att värva kunder till att bli regelbundna kollektivtrafikanvändare. Målet är bl.a. att samarbeta med byggherrar och fastighetsförmedlare för att nya invånare ska få information om kollektivtrafiken inom sitt bostadsområde, och kanske t.o.m. ett avgiftsfritt resekort i framtiden.

Mål för den offentliga sektorn

- Bilresorna minskas med 10 procent.
- Koldioxidutsläppen från fordon avsedda för normalt bruk är högst 100 g/km år 2015.
- Ungefär 30 procent av bilbeståndet drivs med nya drivmedel (biogas, el, hybrid).

Åtgärder

- Det utreds hur den ekonomiska styrningen av biltrafiken kunde utvecklas och vilka verkningarna av den är, och det inleds försök med vägtullar.
- Beskattningen i anslutning till pendlingen ses över så att den stöder de målsättningar för trafiken som hänför sig till hälsan, klimatet och en hållbar utveckling.
- Det ekonomiska stödet till kollektivtrafiken höjs.
- Mobilitetsstyrning: de alternativa färd-sätten planeras så att de är kompatibla sinsemellan, och människornas kännedom om dem ökas.

Kommunala kök ska föregå med gott exempel

En dryg tredjedel av den miljöpåverkan som konsumenterna orsakar härstammar från mat.

Daglig tillgång till mat är trots allt en nödvändighet, så inom livsmedelssektorn behövs en förändring som motsvarar den som drivs igenom för t.ex. trafiken, där man gått i en mer utsläppsnål riktning.

"En minskning av växthusgasutsläppen är ekonomiskt motiverad. För det krävs inte någon invecklad teknik, endast god vilja."

Professor Jyri Seppälä, Finlands miljöcentral

Också konsumenternas kosthållning har stor betydelse. Valet av råvaror har störst betydelse för matens miljöpåverkan. Förädlingen, transporten och förpackandet av maten har mindre verkningar. En kost med säsongsmat och mycket grönsaker enligt tallriksmodellen minskar konsumtionens miljöpåverkan avsevärt.

Att ätbar mat slängs bort är slöseri med resurser. Hushållens matsvinn motsvarar årligen växthusgasutsläppen från ca 100 000 personbilar, vilket i pengar motsvarar ca 500 miljoner euro.

Genom den mat som serveras inom den offentliga sektorn kan man påverka miljön, folkhälsan och närproducenternas verksamhet. I de finländska skolorna, sjukhusen och daghemmen serveras årligen över 460 miljoner måltider.

Seppo Seppälä 2013

Mål för den offentliga sektorn

- Kök och måltidstjänster skaffar ekologiskt producerade livsmedel som uppfyller näringsrekommendationerna, med betoning på grönsaker eller säsongsråvaror.
- Sammanlagt 10 procent av den mat som serveras i offentliga kök ska vara ekologisk före år 2015 och 20 procent före år 2020.
- Varje kommun och landskap ska i sin strategi ta upp frågor som rör ett hållbart matutbud och sträva efter större miljöhänsyn i de offentliga kökens måltidutbud.

Åtgärder

- Det utvecklas system som dels kan spåra och identifiera sådan mat som är ansvarsfullt producerad, dels berätta om matens ursprung och produktionskedja.
- Professionella kök får anvisningar om hur de kan förebygga och minska matsvinn. Matsserveringarnas planer för egenkontroll bör också ta upp frågan om hur svinnet ska följas upp.
- Det tas fram en tallriksmodell för goda och näringsrika måltider, och den förenar de officiella näringsrekommendationerna med miljövänliga måltider. Denna tallriksmodell sprids bl.a. till de offentliga måltidstjänsterna.

Pilotprojekt

Hållbara affärsidéer backas upp

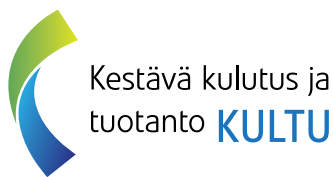
Tankesmedjan Demos Helsinki driver klubben Peloton Club, som är en företagskuvös för resurssmarta uppstartsföretag. Ett tiotal team utvecklar affärsverksamheter som dels ska minska behovet att exploatera naturresurser, dels underlätta folks vardag.

På de produktutvecklingsläger och klubbkvällar som ordnas deltar produkt- och serviceutvecklingsteam och ett antal framstående sparringpartner. Målet är att hjälpa företagen identifiera och engagera toppanvändare och att hitta sätt att internationalisera och skala upp verksamheten.

De affärsidéer som uppbackas omfattar bl.a. tjänster i anslutning till personers och varors rörlighet, såsom samskjutsar och sam användning av bilar. Ett annat ämne som gett inspiration till nya affärsidéer är mat. I den fortsatta utvecklingen deltar bl.a. ett företag som vill närma jordbruksproducenterna och konsumenterna till varandra utan mellanhänder, samt ett gatukök som drömmer om att expandera verksamheten. Även tjänster som rör köp, försäljning, lån och uthyrning av varor och tjänster förädlas till affärsverksamhet.

www.peloton.me

Så här utarbetades programmet Smartare konsumtion

Kestävä kulutus ja tuotanto **KULTU**

Miljöministeriet tillsatte i januari 2011 en arbetsgrupp med uppdrag att uppdatera det tidigare programmet för hållbar konsumtion och pro-

duktion, som godkänts år 2005. Arbetsgruppens uppgift var att fundera på hur växthusgasutsläppen från konsumtion, liksom även andra miljöolägenheter, kunde minskas. Samtidigt ställde man upp mål om bättre livskvalitet och nya möjligheter till grön tillväxt och nya arbetsplatser.

Målet var också att främja material- och energieffektivitet inom den offentliga sektorn, i företag och i hushåll.

Omkring 190 personer deltog i arbetsgruppens arbete genom samråd och workshoppar.

www.ym.fi/kultu/sv

Stora beslut – små gärningar

Människan gör dagligen val som påverkar kolavtrycket. Det är viktigt att kunna identifiera de val som har störst betydelse.

Tankesmedjan Demos Helsinki talar om ett beslutsträd som består av val. Beslutsträdet visar hurdana val som har mest genomgripande effekt på kolavtrycket. Till exempel beslutet om bosättningsort inverkar på bl.a. boytan, uppvärmningsmetoderna och tillgången på service, och därmed även på hushållets energiförbrukning för långa tider framöver.

Tjänster och sociala innovationer

En förändring i de personliga konsumtionsvanorna förutsätter en förändring i levnadssätt och synliggörande av de verkningar som olika val har. Exempelvis olika slags miljö- och rättvisemärken och kalkylatorer för mätning av kol- och vattenavtrycket hjälper oss att jämföra olika lösningar och ställa upp egna målsättningar.

Det ska också kännas lockande att försöka leva kolsnålt. Vi behöver produkter, tjänster och sociala innovationer som gör det lätt, praktiskt och attraktivt att leva hållbart. För att de egna gärningarna inte ska kännas obetydliga behöver vi vara övertygade om att också andra bidrar till att lösa problemen.

Ekosmart aspekt på boende, resor och måltider

Målen med programmet Smartare konsumtion främjas av åtta pilotprojekt.

I dem tas det fram ekosmarta lösningar för resor, boende och måltider. I pilotprojekten deltar kommuner, företag, sammanslutningar och forskningsinrättningar. En del av projekten genomförs i de så kallade HINKU-kommunerna, dvs. kommuner som strävar efter att nå klimatmålen i snabbare takt än resten av Finland. Pilotprojekten ska kunna disponera över cirka två miljoner euro åren 2012–2014.

- 1. Nya kunder till Helsingforsregionens trafik**
[Helsingforsregionens trafik \(HSL\)](#)
- 2. Ekoeffektiva hushåll i vardagen och vid förändringar**
Finlands miljöcentral, Valonia, SYKLI, Ekoleima Ay, Ekokumppanit Oy
www.syke.fi > [EKOKOTI](#)
- 3. Klimatlunch – en klimatvänligare vardagskonsumtion genom lunchmaten**
Forskningscentralen för jordbruk och livsmedelsekonomi, WWF Finland
www.mtt.fi > [Etusivu](#) > [Hankkeet](#) > [Ilmastolounas](#)

4. KESTI – en hållbar och klimatvänlig livsmedelskedja på regionnivå

Finlands miljöcentral, Livsmedelsindustri-förbundet rf, Kesko, Raisio, Funktionaalisten elintarvikkeiden kehittämisskeskus, Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter MTK, Motiva Oy, Forskningscentralen för jordbruk och livsmedelsekonomi, SITRA
www.syke.fi > [KESTI](#)

5. Rådgivningstjänst om hållbar upphandling

Motiva Oy
www.motivanhankintapalvelu.fi/sv

6. Mot ett kolneutralt Västra Nyland

Finlands miljöcentral, kommunerna i Västra Nyland, Motiva Oy och Kommunförbundet
hinku-foorumi.fi

7. Peloton laboratorio

Demos Helsinki
www.peloton.me

8. Save the Food

Forskningscentralen för jordbruk och livsmedelsekonomi, Palmu inc. och Motiva Oy
www.saasyoda.fi

